

С. І. Білокінь

Істинно-православна церква (ІПЦ)

ІСТИННО-ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА (ІПЦ) Ін. назва – Катакомбна Церква. Першим після синодал. періоду й останнім патріархом ІПЦ, чие канон. та юрид. становище ніхто не заперечував, був патріарх Московський і всієї Росії *Тихон* (Бєлавін; канонізов. РПЦ 1989). Підставою існування ІПЦ після його смерті 1925 був затв. ним Указ № 362 від 20 листопада 1920, згідно з яким утворилася дуже складна система спадкоємності вищої церк. влади в РПЦ, що за умов богоборчої, атеїстично налаштов. влади надзвичайно ускладнило поступ. Дублюючи постанову Політбюро РКП(б), ще 14 липня 1922 Політбюро ЦК КП(б)У прийняло рішення: «Признать необходимым произвести развал церкви по классовому, национальному и территориальному делению». Після смерті патріарха Тихона офіцери спецслужб зверталися до кожного з місцєблюстителів патріаршого престолу і їхніх заступників, що здебільшого перебували в ув'язненні, з пропозицією виступити із декларацією лояльності Церкви до рад. влади. Незважаючи на те, що РПЦ в СРСР була практично поза законом, а її численні клірики репресовані, проте відповідал. представники вищої церк. влади відмовилися від пропозиції щодо «рятівної» декларації, яка начебто могла дати шанс на офіц. існування Церкви. 29 липня 1927 митрополит Нижньогородський *Сергій* (Страгородський) і 8 близьких до нього єпископів виступили з заявою: «Мы хотим быть Православными и в то же время сознавать Советский Союз нашей гражданской родиной, радости и успехи которой – наши радости и успехи, а неудачи – наши неудачи», – відтоді почалася історія офіційної РПЦ, інтереси якої мали дедалі більше спільного з інтересами світської влади, та історія ІПЦ, що такій позиції протистояла, існуючи, крім того, в режимі розколів та поділів. Напр., одна з чільних течій, йосифляни, одержала свою назву від імені митрополита Ленінградського Йосифа (Петрових, 1872–1937), переміщеного 17 вересня 1927 на одес. кафедру, куди, однак, не виїхав, а на запит екзарха України, митрополита Київського і Галицького *Михаїла* (Єрмакова), відповів, що це переміщення неканонічне. Церк. діячі ІПЦ прагнули в усій чистоті зберегти засади догматики, морал., порівнял., пастир. й осн. богослов'я, а також православ. обрядовості. У сфері ІПЦ широко розвинулася церк. публіцистика, самвидав. Можна припустити, що охоронна чи консервативна суть самого явища ІПЦ сприяла тому, що її соц. стрижнем у тій чи ін. місцевості власне й були консервативно налаштовані особи. Влада у 1920–30-х рр. наказувала підривати всі храми, що належали ІПЦ, а 1961 Рада у справах релігій

опублікувала інструкцію, якою забороняла реєстрацію й легалізацію її парафій. Закономірно, що довгий час діяльність ІПЦ носила суворо конспіратив. характер, напр. віруючі відвідували церкви, де відправляли особисто знайомі їм священники старшого покоління. Натомість ЗМІ до остан. років існування СРСР друкували контрпропагандист. матеріали під виразними назвами «Міф про “катакомбну церкву”» тощо, зокрема стверджуючи: «Керівники ІПЦ напучували віруючих, мовляв, Радянська влада ніщо інше, як “породження сатани”, що вона знаменує собою настання “кінця світу” і “страшного суду”. Вони закликали свою паству відмовлятися від роботи в колгоспах і радгоспах, на радянських підприємствах і в установах, забороняли дітям віруючих відвідувати школу» (г. «Вечірній Київ» від 7 січня 1982). Навіть документи РПЦ 1943–48 виявляють приховану полеміку з прибічниками ІПЦ. Через втрату багатьох документів осн. джерелами для висвітлення історії ІПЦ є архівно-слідчі справи. Станом на 1996 парафії ІПЦ належали до 5-ти юрисдикцій і деяких ін. течій: юрисдикція Рос. Православ. Вільної Церкви; Катакомбна Церква Істинно Православ. Християн в юрисдикції архієпископа Афінського Авксентія; юрисдикція Синоду архієпископа Андрія (ІПЦ Греції); Сибір. митрополія ІПЦ (автономна Церква, главу якої, єпископа Ішимського та Єнісейського Варуха, призначив Синод УПЦ КП); Геннадіїв. гілка ІПЦ – послідовники митрополита Геннадія (Сікача). Нині в Україні ІПЦ має 9 єпархій: Київ. та Галиц., Донец., Дніпроп. та Запоріж., Дніпродзерж., Черкас. та Одес., Луган., Херсон. та Микол., Волин., Крим., до яких входять 17 зареєстров. і 56 незареєстров. парафій.

Рекомендована література

1. Андреев (Андреевский) И. М. Заметки о катакомбной церкви в СССР. Джорданвилль, 1947;
2. Польский М., протоиерей. Каноническое положение Высшей Церковной Власти в СССР и за границей. [Jordanville, N.Y.,] 1948;
3. Manuil (Lemesevskij), Metropolit. Die Russischen Orthodoxen Bischöfe von 1893 bis 1965: Bio-Bibliographie. Erlangen, 1989. Teil 6;
4. Акты Святейшего Тихона, Патриарха Московского и Всея России, позднейшие документы и переписка о каноническом преемстве высшей церковной власти, 1917–1943: Сб. в 2 ч. Москва, 1994;
5. Осипова И. И. «Сквозь огонь мучений и воды слез...». Москва, 1998;
6. Шкаровский М. В. Иосифлянство: Течение в РПЦ. С.-Петербург, 1999;
7. Журавский А. В. К вопросу о классификации оппозиционных движений и групп митрополиту Сергию (Страгородскому) // Русская Церковь: XX век. Кн. 1: Мат. конф. «История РПЦ в 20 веке (1917–1933 гг.)». Мюнхен, 2002;
8. Беглов А. Л. Эволюция церковной жизни в условиях подполья: Итоги двадцатилетия (1920-е – 1940-е гг.) // Альфа и омега. 2003. № 2(36); Мазырин Ал., о. Высшие иерархи о преемстве власти в Русской Православной Церкви в 1920-х – 1930-х годах. Москва, 2006;

9. Білокінь С. І. Анатолій Жураковський і київські йосифляни. К., 2008.

Бібліографічний опис:

Істинно-православна церква (ІПЦ) / С. І. Білокінь // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-12759>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).